

Ema Vesely

SVETI BENEDIKT I EVROPA

Pred Benediktovim jubilejem spontano se nameće pitanje: kakav smisao ima slaviti rođenje čovjeka i monaha koji je živio ravno prije 15 stoljeća? Možda je i zadužio čovječanstvo, ali što on može reći ovom našem vremenu, koje se bori s toliko složenih problema, kojemu neprestano prijete nuklearni rat, koje proživljava krize svake vrste, čiji je svemir pun satelita opremljenih čak i laserskim naoružanjem?

Što može značiti sveti Benedikt izmučenoj radnici koja se bori za malo prostora u gradskom tramvaju nakon 8 sati naporna rada ili stanovnicima metropolâ Evrope, koji se blijedi guraju po podzemljima metroa da bi stigli do svoje četvrti — spavališta?

Nije li možda sveti Benedikt ipak samo područje ispitivanja za povjesničare uronjene u tišinu arhiva?

Ipak, činjenica da ga se ovo naše vrijeme sjeća nakon 15 stoljeća govori da Benedikt ne pripada samo prošlosti. Njegova je misao i danas živa, prisutna i djeluje na ovom, tolikim problemima razdiranom kontinentu, dok brojne benediktinske zajednice i dalje u ovo naše vrijeme prenose njegovu poruku.

Godine 1947. upozorio je svijet na svetog Benedikta Pio XII. proglasivši ga, prigodom 1400-godišnjice njegove smrti, »Ocem Evrope«. Papa ga je tada nazvao posljednjim od velikih Rimljana, koji je sjeđinio vrednote rimskog svijeta s Evandeljem i tako novom snagom ujedinio narode Evrope pod Kristovim križem.¹

---

¹ PIO XII., *Omelia*, 18. rujna 1947. AAS 39 (1947) 453.

24. listopada 1964. svratio je pažnju na tog sveca papa Pavao VI. Proglasio ga je »zaštitnikom Evrope«, »jer je svojim radom, koji su nastavili njegovi duhovni sinovi, pronio kršćanstvo i civilizaciju od Mediterana do Skandinavije, od Irske do Poljske«, služeći se pritom »križem, knjigom i plugom«.² Ove godine Crkva slavi 1500-obljetnicu njegova rođenja. U čast svetog Benedikta priređuju se liturgijska slavlja, simpoziji, hodočašća, tiskaju se posebna izdanja biografija, Pravila, a objavljeni su i bezbrojni članci i studije, pa čak kasete i poster.

Nakon petnaest stoljeća života i rada pravo je da se Crkva osvrne i ispita o pojavi tog izvanrednog čovjeka i razmisli nad značenjem monaškog života unutar svojih redova u času kada takav život mnoge ponovno privlači, kad se osnivaju zajednice usredotočene na molitvu i jednostavnost, kad Benediktovo »Pravilo« još uvijek rađa nove oblike zajedništva, nad kojima se mnogi pitaju: nisu li to monaške zajednice koje kreću u treće tisućljeće?

Fenomen monaha danas ne zanima samo njih. Monaške zajednice, čak i one nekršćanske, postale su u ovom našem zahuktalom potrošačkom svijetu mjesta slobode, refleksije i molitve. Odatle izvanredna aktualnost otvorenih monaških zajednica, koje vjernici mogu posjećivati i gdje mogu kontaktirati s monasima. Oko takvih zajednica u sve većem broju okupljaju se mladi i stariji, svećenici i drugi redovnici, svi oni koji traže Boga i žele osvježiti svoj vjerski život. Sigurno je da se poneki put radi o traženju egzotičnog, drugačijeg života, ali sigurno je da ima i iskrenog traženja jednostavnijeg života, koji je ostao blizak Bogu i prirodi.³ Proslava petnaest stoljeća Benediktova rođenja pada u teško vrijeme za suvremeni svijet, kad se samo mnogo govori o miru i popuštanju zategnutosti, kad se osjeća nedostatak novih ideja i originalnih životnih rješenja. Tako je naše vrijeme pod mnogim vidovima slično Benediktovu.

Vrijeme i prilike iz kojih izrasta sveti Benedikt

Sveti Benedikt se rodio 480. godine, na kraju petog stoljeća, na kraju jednog procesa osipanja civilizacije i kulture, kojima je trebalo niz stoljeća da se razviju, da dadnu izvanredne plodove na mnogim područjima, pa da onda uđu u svoje krizno vrijeme u III., IV. i V. stoljeću. Zbog nesigurne središnje vlasti unutar rimskog carstva započinje u to vrijeme polagano ekonomsko i političko raspadanje. Obrambene linije popunjavaju se barbarima iz najudaljenijih provincija. Seljenjem središta rimskog carstva na Istok italski poluotok i Rim postaju provincija a sve se više osjeća ekonomska kriza. Godine 472. ponos antinog svijeta, Rim, opljačkan je već po treći put na zaprepaštenje cijelog Mediterana. Morao je biti strašan događaj s kojim se u svijest suvre-

² Usp. AAS 56 (1964) 965 sl.

³ Usp. JEAN-CLARDE GUY, SJ.: *Saint Benoît: 480-1980. Des moines parmi nous*, u *Etudes*, ožujak 1980., str. 365-378.

menika trajno ušuljala sumnja, strah i nesigurnost. Barbari, Germani i Goti ponizili su pljačkom cijeli italski poluotok. Britanija i Ilirik ne pripadaju više rimskom carstvu. Galiju su podijelili Burgundi, Vizigoti i Franci. Vandali su držali u svojim rukama Afriku, Siciliju, Sardiniju i Korziku.

Godine 476. Odoakar je svrgnuo posljednjeg rimskog cara i poslao simbole rimske carske vlasti u Carigrad u zamjenu za naslov rimskog patricija. Tako je 4 godine prije Benediktova rođenja prestalo postojati zapadno rimsko carstvo.

Poganska religija staroga Rima, koja u sebi nije sadržavala elemente čudoređa i osjećaja, nije bila nikakav oslonac u takvim teškim časovima, kao što odavna nije mogla pravo zadovoljiti čovjekovu težnju za apsolutnim. To je razlog što u rimskom carstvu bujaju filozofska strujanja i kultovi s elementima zagrobnih slutnji i moralnih odredbi. Kršćanstvo je u takvoj situaciji unatoč teškim progonima doživjelo velik uspjeh, makar nije propovijedalo laki moral i makar je ekskluzivnošću dovodilo svoje sljedbenike u direktnu opoziciju prema cijelom ondašnjem društvu i državi do te mjere da su bili smatrani rušiteljima rimskog carstva.

Kršćanstvo je uz teške progone zapalilo mali svijet velikih rimskih gradova, da bi postupno osvojilo i ostale slojeve rimskog društva. Intenzivna kristijanizacija dovodi do sukoba države i Crkve, do sukoba države kao institucionalne zajednice, koja sebe želi nametnuti kao sveopću stvarnost, i Crkve kao duhovne i unutarnje zajednice. Unutar uzdrmanog carstva kršćanstvo je, međutim, sve više postajalo istinski izvor novih energija, misaonosti i idealizma. Ono je u sveopćem vakuumu bilo istinski razlog života i smrti, napose onima koji su trpjeli i bili progonjeni. Mučenici i sveci bili su izvanredni ljudski i duhovni likovi, za kojima su oduševljeno kretale mase. Poganska misao imat će još u 5. stoljeću blijedi utjecaj, a intenzivna evangelizacija prisilit će poganski svijet na izolaciju i šutnju, dezorijentaciju i bezvoljnost.

Novu snagu koja se radala u carstvu shvatio je Konstantin. Predosjetio je u kršćanstvu novi temelj jedinstva za carstvo. Zato u državi koja je još uvijek najvećim dijelom poganska, milanskim ediktom 313. daje — nakon 250 godina progona — slobodu kršćanima, što je tek 167 godina prije Benediktova rođenja. Već 325. kršćani održavaju svoj prvi koncil u Niceji, a 394. Teodozije zatvara posljednje poganske hramove. Usred postupnog osipanja rimskog carstva jedino je Crkva ostala uspravna. Duhovno ojačana, organizirana oko svojih biskupa, tu i tamo mučena herezom, bila je spremna krenuti u novo vrijeme, preuzimajući elemente antikne kulture i oplemenjujući ih kršćanskim vrednotama.

Sudbonosni događaj seljenja središta rimskog carstva u Carigrad za Crkvu je prigoda da nekadašnje kozmopolitsko središte, grad careva, kulture, mjesto mučeništva Apostola, pretvori u središte Crkve i papinstva. Svoj vjekovni prestiž Rim predaje Petrovim nasljednicima i otada će se stanovnici mlade Evrope obraćati Vječnom gradu tražeći u njemu sigurnost u časovima sumnji i krize. Naravno da će Istok tu afirmaciju pratiti sumnjom koja će 1054. završiti konačnim sukobom u ras-kolu.

Koliko je u Evropi i ostacima nekadašnjeg rimskog carstva bila uzdrmana politička sigurnost, toliko je rastao duhovni utjecaj Rima, a crkvene strukture postajale su bitni činilac nove društvene situacije. Pojavljuju se u to vrijeme izvanredni likovi papa i biskupa, poput Lava I, Ambrozija i Grgura Velikog, koji s dostojanstvom i ugledom interveniraju u građanskom životu. Osim toga seljaštvo i siromašni puk vide u Crkvi jedinog branitelja od premoći i tlačenja novih vlastodržaca. Ona je jedina imala pred njima moralni ugled. Crkva je ujedno u to vrijeme učiteljica života za mase. Biskupi borave u gradovima i šalju svećenstvo po selima, gdje se stvaraju župe, oko kojih se odvija najveći dio društvenog i građanskog života.

U to izvanredno vrijeme izrastanja nove etape čovječanstva i masovnog širenja kršćanstva, u jednom neuhvatljivom prijelazu iz starog u novi svijet, u času preobražaja, rodio se sveti Benedikt. Prisutan u zbivanjima svoga vremena, dat će stvarnosti koja nastaje biljeg svoje osobnosti.

No prije nego pređem na izlaganje nekih momenata iz Benediktova života, želim se još osvrnuti na jednu izvanrednu pojavu onoga vremena, na monaštvo. Ono se kao poseban i autentičan pokret unutar kršćanstva javlja najprije na Istoku. Rim je prvi put vidio monahe kad je 341. godine sveti Atanazije sa sobom doveo u Vječni grad dva »primjerka«⁴ egipatskih monaha.

Udivljenje je bilo tako veliko da su rimske matrone svoje palače počele pretvarati u monaške zajednice. U V. i VI. stoljeću postoji već u Vječnom gradu 7 ženskih i 9 muških zajednica, a u njegovoj okolici djeluje oko 20 samostana. Monaštvo se nakon toga brzo proširilo po Italiji, Galiji, po britanskim otocima, a u Irskoj je čak i cijela crkvena struktura bila monaška. Tako sveti Benedikt nije začetnik monaštva na Zapadu. Ono je postojalo i prije njega.⁴

Sveti Benedikt, njegov život, duhovni profil i djelo

Smatra se da je živio od 480. do 547. godine, iako je oko tih godina već proteklo mnogo polemike stručnjaka.

Benedikt je Rimljanin, sin provincijske aristokracije, koja svoje sinove šalje na školovanje u Rim. Susret s razmaženom sredinom Vječnog grada i tadašnje crkvene prilike u njemu navele su Benedikta da ga napusti i krene monaškim putovima. Osjećao je da povijesni čas zahtijeva odlučno traženje Boga. Usred sveopće krize, siromaštva puka, ratova, pljački, Benedikt se nije mogao pridružiti svojim lakomislenim vršnjacima. To se sve može vidjeti iz Benediktova životopisa izraženog ondašnjim stilom. Napisao ga je 50 godina nakon Benediktove smrti

⁴ Usp. FERDINANDO ANTONELLI: *Il Monachismo occidentale*, u *Enciclopedia cattolica*, Città del Vaticano 1952., VIII., 1247.

Grgur Veliki. Benedikt započinje svoj izvanredni duhovni put kao anahoret u spilji Subiaca, nedaleko Rima, gdje je tri godine proveo u postu i molitvi. Zatim je osnovao 12 malih zajednica prema Pravilu svetog Pahomija, da bi jednoga dana u njegovu životu nastupio odlučan zaokret.

Vjerojatno u vremenu između 525. i 529. godine Benedikt napušta Subiaco i kreće kao duhovno i ljudski posve oblikovana osoba, s preko 40 godina, nakon anahoretskog i cenobitskog iskustva, prema Montecassinu. Od raskolašenog Rima pobjegao je u spilju, da bi se nakon niza godina životnog i duhovnog iskustva uspeo na prekrasan vidikovac Montecassina i nastanio na ruševinama antiknih hramova i da bi na starome počeo graditi nešto novo. U času kad je u Ateni zatvorena posljednja filozofska škola antalnog svijeta, Benedikt usred prekrasnog kraja i širokih vidika otvara svoju »školu Božjeg služenja«. Tu pred kraj života sastavlja svoje životno djelo, »Regulu«, plod dugog razmišljanja, svestranog iskustva, djelo prožeto originalnošću, svježinom, izvanrednom kohezijom, koje govori o dubokom psihološkom poznavanju čovjeka. Sastavio je »Pravilo« koje u život monaha uvodi sklad molitve i fizičkog rada, autoriteta i očinstva, pravednosti i ljubavi, na čemu će se nadahnjivati mnoge zajednice sve do naših dana. »Pravilo«, koje treba da izgradi osobnost pojedinca, čime će biti ojačana cijela zajednica, polazi iz unutrašnjosti da bi zatim kroz djelovanje dalo vanjske plodove.

Čitajući »Pravilo«, doživljavamo Benediktovu osobu, kao cjelovitu egzistenciju posve uronjenu u Boga, očinski karakter utemeljitelja koji poznaje ljude i zna ih usmjeriti novim putovima, koji događaje čita s vjerom, a odluke donosi s mirom u izvanrednoj ravnoteži, imajući na umu prirodu i milost.

Mladi monah, koji je započeo teškom askezom, postom i molitvom u spilji, razvio se postepeno u osobu izvanredne koncentracije, velike radne volje i humanosti s očinskim crtama. Sav usredotočen na poslanje, svojim pogledom lako proniče u dubinu ljudske duše.

Godine 1938. bilo je postavljeno pitanje originalnosti Benediktova »Pravila«. Otkrivena je, naime, zbunjajuća sličnost njegova »Pravila« s takozvanom »Regula Magistri«. Očito je da je međusobni utjecaj postojao. Iz reverencije se smatralo dugo vremena da je Benediktovo »Pravilo« prethodilo »Učiteljevu Pravilu«. Danas su povjesničari skloniji ideji da Benedikt nije posve originalan, te da je u svoje »Pravilo« uključio mnoge dijelove »Učiteljeva Pravila«, pa čak da je od njega preuzeo osnovnu strukturu i pedagošku misao o opatu-učitelju i monahu-učeniku.⁵ Očito je, međutim, da se anonimno »Učiteljevo Pravilo« više oslanja na biblijske tekstove, dok je Benediktovo »Pravilo« osobnije; ono je dobar nacrt za duhovni rast početnika. Ne propisuju se sitničavo posebne pokore, niti se govori o uzvišenim molitvenim stanjima i mistici. Sav je interes usredotočen na osnovne principe, na vrlinu zajedništva i

⁵ G. PENCO: *Benedetto da Norcia*, u *Dizionario enciclopedico di spiritualità*, Ed. Studium, Roma 1975., str. 221-234.

na sve ono što je može više razviti. Svi su ideali istočnog asketskog monaštva realistički prisutni, uravnoteženi i oplemenjeni ljubavlju koja ide za obraćenjem srca. Na prvo je mjesto postavljena molitva, slavljenje Boga i pashalnog misterija. »Pravilo« je upućeno jednostavnim svjetovnjacima, kakav je, čini se, bio i sam Benedikt. Tek na dobro novih naroda benediktinci će postati svećenici. »Pravilo« ostaje na liniji postojeće monaške tradicije i dotadašnjeg religioznog i duhovnog iskustva. Zato je ono unutar cijelog monaškog pokreta srednjeg vijeka imalo pedagošku ulogu, bilo je uputa o prvim koracima u služenju Bogu, da bi kasnije pojedinac mogao sam potčrtati za Gospodinom. Benediktovo »Pravilo« dalo je cijelom zapadnom monaštvu organizacijsku solidnost i uravnoteženu konkretnost.

Benedikt je za života ostao relativno malo zapažen. Životopis mu je napisan tek pola stoljeća poslije smrti. No nakon tri stoljeća njegovo »Pravilo« postalo je temelj monaških zajednica Zapada čak i zaslugom karolinške dinastije, čiji su vladari početkom IX. stoljeća odredili da se sve monaške zajednice u carstvu imaju pridržavati Benediktova »Pravila«. Iako se radilo o miješanju vlasti u monaški život — do čega sigurno ne bi moglo doći bez prethodnog sporazuma većeg broja zajednica, očito je vladalo uvjerenje da od svih istočnih i zapadnih Pravila Benediktovo ostvaruje pravu ravnotežu i najbolje se uklapa u potrebe vremena.

Zanimljivo je da spomenutom odredbom vlasti nije bilo uvedeno nikakvo potpuno izjednačenje postojećih monaških zajednica. Benediktovim »Pravilom« željeli su karolinški vladari ukloniti pretjerivanja i neke čudne oblike monaškog života, koji su se tu i tamo javljali. Nije to bio ni promašen potez. Karolinško carstvo nije dugo potrajalo i jedino su ga preživjeli benediktinski samostani, koji su, zahvaljujući Benediktovom »Pravilu«, nastavili život na ruševinama, stvarajući iz jednog razdoblja u drugo, u velikoj raznolikosti, nove oblike monaškog života sve do naših dana.

Neobična dinamika Benediktova »Pravila« omogućava otada iz stoljeća u stoljeće nove metamorfoze u vitalnosti i originalnoj vjernosti osnovnoj Benediktovoj zamisli. U svim velikim previranjima naše evropske povijesti bili su sljedbenici Benediktova »Pravila« prisutni svojim djelovanjima u svijetu i Crkvi, tako da Harnack može ustvrditi da je monaštvo nakon papinstva najdublje obilježilo cijelo zapadno kršćanstvo. Ono je sigurno na poseban način ostavilo tragove u životu Evrope. Benediktinci su bili širitelji vjere i njezinih duhovnih vrednota na cijelom našem kontinentu, bili su širitelji kulture i novog ponašanja rada. Zato su ta tri elementa — *vjera, kultura i novo shvaćanje rada* — bitne komponente za stvaranje jedinstvenog evropskog mentaliteta.

Za cijeli Mediteran, a napose za italski poluotok, bilo je seljenje središta rimskog carstva sudbonosni događaj. Egipat, stoljetna žitnica rimskog carstva, otada više ne šalje svoje žito u Rim, nego u novo njegovo središte, u Carigrad. Italski poluotok i neke provincije carstva počinju zato uskoro oskudijevati i gladovati. Budući da je zemljoradnja zapuštena i ne cijeni se, stanje se s vremenom samo pogoršavalo. Zato je danas prilično prošireno mišljenje da nisu barbari, nego glad i bolesti prouzročili demografsko opadanje italskog poluotoka i velikih dijelova Mediterana.

Čitajući znakove vremena, Benedikt svojim »Pravilom« usred te krize upozorava na vrijednost rada, koji je do tada bio rezerviran samo za robove. Benedikt vidi u njemu vrednotu kroz kršćansku i monašku optiku te određuje da se monasi bave fizičkim radom oko 6 sati na dan, što seljačkom stanovništvu, među kojim benediktinci žive, znači poticaj da se vrati zemljoradnji.

Monasi su u Evropi sušili močvare, krčili šume i pretvarali ih u oranice, razvijali su bolji način obrade zemlje i time su postepeno izmijenili životne prilike stanovništva u Evropi. Barbarsko i često puta nomadsko stanovništvo priučili su radu, razvijali mu ljubav prema zemlji i stabilnosti. Zanimljivo je da u razdoblju procvata benediktinskih zajednica u Evropi postepeno nestaje gladi i u XI. stoljeću javlja se polagani demografski prirast, toliko važan da bi se počeli razvijati gradovi. Tako su benediktinski samostani veoma mnogo učinili za ekonomski razvitak evropskog kontinenta, iako im to nije bila glavna i primarna zadaća. Usred zapuštene ekonomije ranog srednjeg vijeka i barbarske sredine benediktinci su svjedočili o kršćanskom poimanju rada, koji može oplemeniti, a ne samo podčiniti, koji može dati ekonomsku neovisnost zajednicama i narodima, to dostojanstvo čovjeku. Benedikt je u svome »Pravilu« zamislio rad kao služenje čovjeku i njegovu razvitku. Zahvaljujući tako shvaćenom radu, benediktinski samostani postigli su ekonomski prosperitet potreban za organiziranje kulturnog djelovanja, za osnivanje biblioteka, za prepisivačko djelovanje i bavljenje znanostima. Tako je vrlo zanimljiv podatak da unutar samostana na Montecassinu na kraju X. stoljeća postoji pravi medicinski fakultet, koji se kasnije preselio u Salerno i postao toliko poznata »Schola medica«. Osim toga u svakom benediktinskom samostanu postoji jedan ili više monaha koji se bave liječenjem, u isto su vrijeme farmaceuti, liječnici i kirurzi za cijeli kraj. Tako su u benediktinskim samostanima u starim kodeksima ostale sačuvane tekovine davnih spoznaja na području medicine i drugih znanosti. Oni su dugo vrijeme bili jedini centar gdje su bolesnici mogli primiti stručnu pomoć, jer liječnici svjetovnjaci nisu postojali.

Uvodeći manualni i intelektualni rad u svoje zajednice, Benedikt je slijedio tradiciju monaškog života koja je već postojala. Originalna je, međutim, njegova organizacija rada u benediktinskim samostanima, kao i briga da rad ne bude pretjeran i pretežak, te da ne oduzme

potrebnu vedrinu duha. Želio je da monasi i kroz svoj svakodnevni rad traže Boga, te da i u fizičkom naporu sačuvaju osnovno duhovno usmjerenje, da rad učini čovjeka radosnim, a ne da ga ponižava i izobličuje. »Ora et labora«, uzrečica kojom su kasnije drugi saželi taj smisao Benediktova »Pravila«, značila je ustrajnost u radu i novo pouzdanje u rezultate pažljivog i svakodnevnog djelovanja. Time je ujedno unesen mir i red u Evropu, jer su alternativa za rad mogli biti jedino rat, razbojstva i pljačke. Benediktovom zaslugom slobodni rad postao je temelj razvijanja novog ekonomskog reda u Evropi. Rad više nije bio shvaćen kao poniženje rezervirano za roba, nego kao sredstvo nove izgradnje, sigurnosti, mira i jedinstva.

Kultura kao komponenta jedinstva Evrope

U času polaganog i još nejasnog oblikovanja svega onoga što mi danas nazivamo Evropom, u doba kad naš kontinent novim snagama prožimaju mladi narodi, bila je grčko-rimska kultura daleko od svog vrhunskog sjaja i prastare veličine. Izmučena političkom, moralnom i ekonomskom krizom još od trećeg stoljeća, dočekala je barbare izmorena i svedena na oponašanje. Ipak su i njezini ostaci djelovali. Ti isti barbari, koji su je u prvom susretu gledali s mržnjom i željeli je negirati razaranjem, vrlo su brzo upili njezin misaoni svijet, običaje, civilizaciju, jednom riječju, bili su doskora osvojeni vrednotama kulture antiknog svijeta.

U tom izvanredno dinamičnom i pod povijesnim vidom bogatom periodu stapanja naroda počeli su se oblikovati obrisi jedinstvene kulture i civilizacije našeg kontinenta. Nastajala je na novim temeljima sinteza poganske klasične baštine i novog kršćanskog vremena.

No vrijeme toga rađanja evropske kulture bilo je veoma teško i prijetila je opasnost da ratovi, pljačke i palež zauvijek izbrišu sve ono što se od Mezopotamije, Mikene, Egipta, Etrurije, Feničana i Kartaza-na slijevalo kroz stoljeća kao kulturna i civilizacijska tekovina cijelog Mediterana, na kojemu je tada nastajala Evropa. Sve su te tekovine bile prisutne i sadržane u grčkoj i latinskoj kulturi. Kad vlada bijeda, rat i barbarstvo, kultura nema vrijednosti. Tada nastupa njezina devalvacija, koja je već pokopala bezbrojne kulture prošlosti. Isto je prijetilo i grčko-rimskoj, mediteranskoj kulturi. Može se s pravom reći da su njezine tekovine spasili kršćanstvo i benediktinci. No s tih nekoliko misli o toj kulturi ne želimo nikako veličati i idealizirati grčko-rimsku kulturu. Poput svih ostalih kultura, poput svake ljudske stvarnosti i ta kultura prožeta je našom ljudskom nesavršenošću, prolaznošću, obilježena je našim ljudskim mrakom, nedostatnošću i egzistencijalnom tragičnošću, ona isto tako nosi u sebi klicu umiranja i ljudskog grijeha.

U prvo vrijeme kršćanstvo se širilo među malim, poniznim svijetom rimskih gradova. No budući da je ubrzo usvojilo postojeću kulturu, postalo je privlačno i za kulturni sloj stanovništva rimskog carstva. Otada će unutar kršćanstva postojati dvije težnje. Jedna nema smisla za intelek-

tualne i kulturne vrednote, te iz bojazni da kršćanstvo ne bude zaraženo tuđim, poganskim elementima izbjegava kulturu pa zanemaruje i one pozitivne vrednote antiknog svijeta. Druga težnja ide za očuvanjem baštine starog svijeta i Mediterana, za njihovim spajanjem s kršćanskim vrednotama, bojeći se mraka neznanja i nekulture koji su s barbarskim prodorima sve više rasli.

Predstavnik te druge težnje unutar onovremenog kršćanstva svakako je izvanredno djelovanje Benediktova suvremenika Cassiodora, potomka rimske aristokratske obitelji i tajnika ostrogotskog kralja Teodora. Razočaran političkim neuspjehom, povukao se na svoje imanje i osnovao Vivarium, samostan zamišljen kao kulturni centar, gdje su se monasi ozbiljno bavili kulturom, prepisivali stare zapise i stvarali originalna djela. Usred sveopće kulturne dekadencije monasi su se u Vivariumu bavili gramatikom, retorikom, dijalektikom, aritmetikom, glazbom, geometrijom, astronomijom i njegom bolesnika, pri čemu su se služili starim rimskim spisima. Uloga Vivariuma bila je neprocjenjiva. Bio je prava kršćanska škola, čiji je cilj bio odgajati pedagoške stručnjake, koji će takav način rada prenijeti u druge sredine. Nažalost, Vivarium nije preživio utemeljitelja. Smatra se da je, međutim, imao značajan utjecaj na Benediktovu zajednicu.⁶

Zanimljivo je da je Benedikt sretno izbjegao krajnosti obiju prije spomenutih težnji unutar tadašnjeg kršćanstva, i to tako da je napravio sretnu sintezu: njegova zajednica nije bila zamišljena kao kulturni centar profanih studija, nego kao »škola Božjeg služenja«. Ipak je kulturni rad imao svoje mjesto u dnevnom životu zajednice. Benediktinci su bili pismeni, poznavali su gramatiku i osnovne elemente postojeće kulture. Tako su postupno postali revni prenositelji kulture u novo vrijeme, stvarali su biblioteke, čuvali kodekse, Sveto pismo i bili su jedina kulturna i u isto vrijeme duhovna središta. Oni su bili i jedina odgojna središta u vrijeme kad su nakon dolaska barbara, koji nisu imali nikakva smisla za dosljedan znanstveni i pedagoški rad, u cijeloj Evropi bile zatvorene javne škole, čime je svjetovnjacima oduzeta svaka mogućnost školovanja. Intelektualni rad i kultura nastavili su živjeti u srednjem vijeku u benediktinским samostanima, čuvajući tako evropsku kulturnu baštinu u času kad je bila najviše ugrožena.

Takvu ulogu imali su benediktinski samostani po svim krajevima Evrope, u Španjolskoj, na područjima gdje vladaju Franci, u Irskoj i Engleskoj doživljavaju Benediktove zajednice izvanredan procvat. U Njemačkoj sveti Bonifacije osniva opatije, koje postaju vrlo uspješna odgojna središta. Taj apostol srednje Evrope, usred najživljeg apostolskog rada nalazi vremena i piše čak traktat o gramatici. Benediktinac i papa Grgur Veliki svojim književnim radom predstavljao je most između patrističkog vremena i srednjovjekovnog kršćanstva. Monah Augustin, isto tako benediktinac, prenosi tekovine grčke i latinske kulture u Englesku, gdje će njegovo djelo nastaviti monah Beda. Brojni latinski

⁶ JOSIP ANTOLOVIĆ: *Cassiodor, u S duhovnim velikanima kroz ožujak*, Zagreb 1977, str. 245-249.

spisi, povijesna djela i zbirke antiknih pjesnika kruže u to vrijeme od jednog do drugog samostana, traženiji su od relikvija svetaca i marljivo se prepisuju. Monah zajednice u Montecassinu, đakon Pavao i monah Alcuino iz Yorka glavni su zamislitelji i ostvaritelji političke i crkvene reforme, koju provodi Karlo Veliki, a koja je urodila karolinškom renesansom, kad mladi narodi Evrope po prvi put počinju samostalno stvarati na kulturnom, intelektualnom i znanstvenom području. Tom nizu velikih benediktinaca treba još dodati i Benedikta iz Anaine, koga smatraju drugim utemeljiteljem benediktinskog monaštva i koji je dao konačne smjernice kulturnom programu srednjovjekovnih benediktinaca.

Prostor mi ne dopušta da se zadržim na svemu onome što su benediktinci učinili svojim djelovanjem za našu hrvatsku kulturu, napose na području književnosti, arhitekture, liturgije, duhovnosti, školstva, socijalnog i karitativnog djelovanja te u crkvenom i u građanskom životu našeg sjevera i juga.⁷

Osjećajući potrebu za jedinstvom i tražeći ga, tadašnja Evropa posiže za latinskim jezikom, koji u svom novom obliku postaje stvarno tadašnji evropski jezik, postaje srednjovjekovni latinski, iako je nastavak klasičnog latinizma Mediterana. Na taj način našla je Evropa sredstvo za zajedničko priopćivanje, koje će joj pomoći u ostvarenju početka kulturne homogenosti novih naroda. Evropa i njezina kultura nalazila je u obnovljenom i obogaćenom latinskom jeziku svoj znak jedinstva i univerzalnosti. Zato ga Crkva preuzima kao jezik svoje liturgije i teološke misli.

Svi ti prije spomenuti elementi pomalo su razvijali specifičnu evropsku kulturnu sredinu i mentalitet kojemu je pod utjecajem kršćanstva primarna vrednota bio Bog, dostojanstvo ljudske osobe, pravo na život. Zahvaljujući tim vrednotama, evropska kultura postepeno je postigla rezultate koje druge kulture do tada nisu ni naslutile.

U tome su, naravno, Benediktove zajednice imale nezamjenjivu ulogu. Obale Mediterana imale su prilike vidjeti procvat mnogih kultura, kao feničke, mikenske, egipatske, etruščanske, ali one nisu u svojoj sredini imale nijednog Benedikta, da njihovu misao i vrednote oplemenjene novim tekovinama prenese kasnijim pokoljenjima. Te kulture nisu imale sreću da se susretnu s kršćanstvom. Zato ih danas promatramo nijeme i okamenjene. Bez kontinuiteta, koji su očuvali benediktinci, što bi zapravo bila danas Evropa? Geografski pojam bez duše i unutrašnjeg značenja. Zahvaljujući njima, grčka i rimska kultura, sa svim onim što su sadržavale od tekovina prijašnjih naroda i njihovih kultura, prisutne su i žive i dalje u Evropi i na njih se kao na izvor uvijek novih nadahnuća vraćaju već stoljećima novi intelektualni, misaoni i umjetnički pokreti Evrope, počevši od humanizma i renesanse.

Benediktinci su, spašavajući tradiciju i baštinu Mediterana te šireći Evanđelje, u isto vrijeme gradili kršćansko jedinstvo i zajedništvo, te novu raznovrsnu i jedinstvenu kulturu i civilizaciju Evrope.

⁷ ĐURO KOKŠA: *Croazia*, u *Dizionario degli istituti di perfezione*, Ed. Paoline, Roma 1976, str. 274-294. O tome vidi mnogo opširnije u: I. OSTOJIC, *Benediktinci u Hrvatskoj*, I-III, Split 1963-1965.

Kršćanska vjera kao komponenta jedinstva Evrope

U stoljećima stvaranja Evrope odvio se na našem kontinentu ne samo politički nego i duhovni sukob: u ranom srednjem vijeku odigrao se u Evropi sukob pokrštenog rimskog stanovništva s novim poganskim i barbarskim narodima. Rezultat je bio izvanredan: mladi narodi s romanjskim vrednotama od starosjedilaca preuzimaju i njihovu tekovinu — kršćanstvo. Na tom području sigurno su najznačajniju ulogu odigrali upravo benediktinski samostani, koji su bili prava raskrižja novih duhovnih gibanja, gdje su se u neobičnoj ravnopravnosti susretali sinovi osvajača i potlačenih, sinovi kraljeva i siromašnih seljaka. Samostani su bili živi svjedoci kršćanske vjere, njezini najrevniji širitelji, a kršćanska vjera postajala je pomalo element novog jedinstva Evrope između vrlo različitih naroda, koje je mač dugo i krvavo dijelio.

U vremenu kad je zapravo Crkva bila pozvana graditi Evropu, njezino društvo, civilizaciju i kulturu, dobar dio tog zadatka ponijeli su na svojim leđima i u prvim redovima upravo benediktinci. Oni su stvarali i učvršćivali društvene strukture gradeći Crkvu i šireći Evanđelje. Utjecaj benediktinaca na misijski rad Crkve i na ondašnju teološku misao sigurno bi mogao biti posebno poglavlje.

Posebno poglavlje isto tako predstavlja njihov utjecaj i rad u duhovnoj izgradnji Crkve i Evrope. Benediktinski samostani dali su kroz ovih petnaest stoljeća izvanredne svetačke i ljudske likove, pa značajne duhovne pokrete, bez kojih bi Crkva i kršćanstvo bili sigurno osiromašeni u svom rastu. Na prvo mjesto treba svakako postaviti ono manje vidljivo, ali zato ne manje značajno, tiho svjedočenje životom i molitvom unutar Crkve i kršćanstva. Ova obljetnica ne može proći a da se ne spomene taj vidik života Benediktovih zajednica, koje danas u svojim različitim ograncima okupljaju 30.000 članova.

U tom smislu Benediktova je zasluga za izgradnju Evrope najprije na duhovnom, vjerskom, kršćanskom, a ne na kulturnom i ekonomskom području, kao što bi to moglo izgledati. Zahvaljujući radu benediktinaca, našli su u ime iste vjere različiti narodi i kraljevstva, do tada razdijeljeni krvavim borbama, zajednički jezik i počeli se slagati u istim duhovnim vrednotama, na kojima su počeli graditi zajedničku evropsku civilizaciju, koja je naglašavala primat Boga nad poviješću, duha nad materijom. Zahvaljujući benediktincima, Evropa je počela dobivati svoju dušu i najjaču komponentu jedinstva — kršćanstvo.

Evropa i njezino jedinstvo na području rada, kulture i kršćanstva danas

U ovo naše vrijeme Evropa se ponovno nalazi na raskrižju svoje povijesti, u traženju svojih istinskih vrednota i temelja jedinstva. U tome je sličnost našeg s Benediktovim vremenom, ali ne samo u tome. Kao i u Benediktovo doba i u naše vrijeme javljaju se na obzorju ratni požari, a u svijest se uvlači strah od nuklearnog, totalitarističkog i ideo-

loškog barbarstva, koje može prouzročiti mnogo veća razaranja na području ekonomije, kulture i duha negoli ih je dosad upoznao naš kontinent. Benedikt i njegovi suvremenici jednako su osjećali užas pred beskrajnom prazninom i nepostojanjem civilizacije, kulture i duha iza glava barbarskih razbijača, silnika i pljačkaša. Isto tako su osjetili nemoć pred strašnim vakuumom koji je došao da sve u beskraj proguta, kao što je to osjetilo naše stoljeće pred eksplozijama barbarstva u svojoj sredini i kao što danas osjeća pred prijetnjom nuklearnog oružja, rata i mogućnosti porobljavanja. I mi živimo svoj strah i užas pred prazninom koja prijeti i ne znamo kako da je zastavimo.

Tako se suvremeni čovjek, baštinik tekovina francuske revolucije i uzvišenih misli prošlih stoljeća, danas nalazi nemoćan pred činjenicom da nije više gospodar ni prirode, ni civilizacije, ni povijesti, ni budućnosti, da nije gospodar ni samoga sebe.

Ovo naše stoljeće obogatilo se izvanrednim iskustvima. U njemu se odvijalo raspadanje jednog moćnog carstva, proživjeli smo buđenje nacionalizma, demokracije i fašizma, osjetili smo nacistički užas. Naše se doba zanjelo bljeskom socijalizma, proživjelo je masovne deportacije i genocid naroda, a ponegdje čak i ideološke agonije. Na temelju tog bogatog iskustva mogla bi na našem kontinentu niknuti nova rješenja, koja bi mogla značiti doprinos budućnosti cijelog našeg planeta.

Kao i u Benediktovo vrijeme, tako i danas Evropa može rješenje svoje krize tražiti u radu, kulturi i kršćanstvu. Danas joj je potrebno novo poimanje rada, na kojemu će moći ostvariti drugačiji ekonomski i međunarodni red. Sadašnje ekonomsko blagostanje utemeljeno na potrošnji pokazalo je svoje neljudsko lice. Proizvodi se da bi se trošilo, a »homo sapiens« postao je »homo faber«, kojemu je mjerilo svega jedino efikasnost i materijalno blagostanje. Rad više nije shvaćen kao služenje čovjeku, njegovu cjelovitom rastu, nego je, naprotiv, čovjek postao rob ekonomskih i drugih struktura.⁸

Kao i u Benediktovo vrijeme, i danas bi etički činioci trebali da budu odlučujući element za uspostavljanje novog ekonomskog reda, dostojnog čovjeka. Odgovornost kršćana za uspostavljanje tog novog reda nije ništa manja od odgovornosti koju je naslutio u svoje vrijeme Benedikt nad ruševinama rimskog carstva. Kršćani Evrope pozvani su da razmišljaju nad pojmom razvitka koji, u svojoj današnjoj zamisli, Trećem svijetu i nerazvijenim zemljama predlaže kao uzor potrošački ideal. Možda danas baš od kršćana Evrope i od kršćana uopće zavisi hoće li novo poimanje rada i razvitka značiti i povratak ozbiljnosti i umjerenosti, hoće li radu biti vraćena njegova ljudska dimenzija. I područje rada ugrožavaju barbarski elementi i praznina našega vremena.

U tom smislu kršćani bi se okoristili proučavanjem biblijskog poimanja rada, shvaćenog kao dužnost i služenje, kao čovjekovo horizontalno nastojanje koje je Bog uvijek spreman blagosloviti. Trebalo bi usposta-

⁸ Usp. BARTOLOMEO SORGE, SJ.: *San Benedetto, noi e l'Europa*, u *Civiltà Cattolica*, br. 5, 1890., str. 12-26.

viti Benediktovu vezu između molitve i rada, vratiti mu njegovu vertikalnu dimenziju, prožeti ga radošću, mirom, vratiti mu dostojanstvo, što ne znači idealizirati rad, jer je i on tek dio nesavršene čovjekove stvarnosti. Nepovjerenje Crkve prema svijetu rada i tehnike treba pročitati i stavove izmijeniti, a teologija mora u svoje razmišljanje obuhvatiti znanost i tehniku. Konačno, čovjekovu radu treba vratiti kozmičku, ljudsku i stvaralačku dimenziju u Božjem stvoriteljskom planu.⁹

Praznina suvremenih barbarstava u ovom našem svijetu i u ovo naše vrijeme ugrožava područje kulture, i to ne samo u Evropi. Tražeći svoje jedinstvo, Evropa mora i svojoj kulturi dati pravo mjesto. Postepeno gubljenje smisla života i čovjekove egzistencije, nihilizam i materijalizam ne mogu se složiti s evropskom kulturnom tradicijom, koja je prije svega tradicija života, a ne smrti. Civilizacija i kultura neke sredine, kontinenta, stvaraju se kroz dugi niz stoljeća i njihov se tok ne može naglo mijenjati, najmanje pak naglom promjenom granica. Često se, naime, ono bitno za neku sredinu događa baš na području kulture, makar može prividno izgledati da se najznačajniji događaji za neki narod odvijaju na području politike. Kultura osim toga daje biljeg mentalitetu i nagnućima jednog naroda, da onda postupno izvrši i svoj odlučujući utjecaj i na području političkih struktura neke sredine. U ovo naše vrijeme kultura se u Evropi promatra tek kao sporedni dodatak ideologijama i političkom životu. U takvoj situaciji nije teška kulturna kolonijalizacija iz drugih sredina, a može doći i do redukcije istinske evropske kulturne baštine. Očito je da pred onima koji se zalažu za jedinstvo Evrope stoji onaj isti zadatak koji je postavljen i pred svakom nacionalnom zajednicom, da, naime, otkrije vrijednost svoje kulture, da je razvija i oplemenjuje vrednotama koje može primiti iz drugih sredina, te da je otkopča iz vlaka ideologija i politike, kojemu je kultura zadnji i najotporniji vagon.

I naše zapadno poimanje kulture trebalo bi razmotriti u svjetlu biblijskog shvaćanja. Navikli smo da pojam kulture svodimo tek na neke elemente, na određena duhovna i apstraktna gibanja, na područje znanosti, književnosti i umjetnosti. Na taj način ostaje po strani najveći dio čovjekova svakodnevnog djelovanja, veći dio njegove autentične stvarnosti, kao što je to zemljoradnja, tehnika, trgovina. Biblija, međutim, s velikim poštovanjem promatra i materijalnu i duhovnu kulturu i obje su prisutne s istim dostojanstvom u svakoj sredini, tako da se bez ikakva osjećaja manje vrijednosti u najponiznijim i najvećim zbivanjima izabranog naroda pojavljuju elementi pjesničkog stvaranja usred svakodnevnih događaja u seljačkoj sredini i na kraljevskom dvoru.¹⁰ Svaki moment života prožet je duhovnom radošću. Život prvih kršćanskih zajednica u svojoj jednostavnosti pjeva poeziju duhovne radosti, u svima je živ smisao za povijest, bilo da se radi o povijesti izabranog naroda ili prve kršćanske zajednice. Budući da je u tim sredinama duboko proživljavan smisao za duhovno i da se osjeća

⁹ Ove misli slobodno preuzimam iz članka: CLAUD WESTERMANN, *Lavoro e attività culturale nella Bibbia*, u *Concilium*, br. 1., 1980, str. 118-133.

¹⁰ Isto.

Božja prisutnost, prisutna je i kultura u svojim izvanrednim izričajima. U Svetom pismu kultura nije, kao u našem zapadnom shvaćanju, rezervirana samo za elitu, ona je prisutna u svim sredinama, kao što to možemo, uostalom, vidjeti u životu.

U ovom razmišljanju o kulturi može biti od koristi izvanredna benediktinska intuicija, prema kojoj samo ona kultura koja ostaje otvorena Božjoj stvarnosti može biti činilac približavnja naroda, masa i kontinenata. Samo takva kultura može ostvariti novu sintezu prožetu istinskim i cjelovitim humanizmom na kojemu može rasti nova i ujedinjena Evropa. Na svijesti o nadnaravnom dostojanstvu čovjeka može se izgraditi kulturno jedinstvo Evrope kroz otvoreni dijalog iznad ideoloških granica.

Konačno su kršćani Evrope pozvani da razmišljaju i o duhovnom jedinstvu svoga kontineta, i to u vremenu religiozne krize, kad je Bog prestao biti prva vrednota, što je urodilo ateizmom, masovnom vjerskom ravnodušnošću, te dovelo do dubokog prezira prema čovjeku, njegovoj osobi, životu, do prezira prema čovjekovoj slobodi i pravima. Tako je »Božja smrt« postala »čovjekova smrt«, koju je Evropa u svojoj tragičnosti proživjela kroz dva posljednja rata. Čovjek, sveden samo na biološku dimenziju, prijeti i danas različitim oblicima barbarstva svojoj civilizaciji i kulturi, pri čemu od prijetnji nije pošteđena ni Evropa, koja u temelju cijelog svog napretka i sve svoje kulture nosi misao o čovjeku kao Božjoj slici.

I opet je u središtu čovjek. On je izvor i suvremenog barbarstva, koje se zaodijeva strahom od drugih, nuklearnim naoružanjem, totalitarnističkim tendencijama, genocidom i ratom. Barbarstvo ima antropološko korijenje, ono je u čovjeku i svatko od nas može stvarati specifične situacije u svom mikrokozmosu, u obitelji, na radnom mjestu i u društvu. Svatko od nas može pokušati da ostvari svoje agresivne i totalitarnističke težnje u sredini u kojoj živi. Svi smo skloni snu o nekoj zajednici koja bi bila ostvarena prema našoj isključivoj zamisli, koju bi pokretala jedna jedina volja, jedno jedino uvjerenje i gdje nitko ne bi imao nikakve tajne pred drugima. To bi ujedno bio bezličan život u kojem bi čovjek izgubio identitet i svoju intimnost, što je u isti čas rajska i paklena situacija, koja može ponekad pogoditi i cijele nacionalne zajednice. U tom smislu neki tvrde da se barbarski stav prema čovjeku nadahnjuje na maniheističkom shvaćanju čovjeka.

Zato je ovaj Benediktov jubilej prigoda da razmišljamo i o primatu čovjeka i njegovu dostojanstvu. I našem vremenu, kao i onom Benediktovu, prijete eksplozije barbarstva, nihilizam i razaranje, pa su i ovom našem vremenu potrebni ljudi koji će naglasiti primat duha nad materijom, izbjegavajući, naravno, klerikalizam i integralizam. Neće biti naodmet nove sinteze i sklad, kakav su nekada znali dati Evropi benediktinci. Evropa se ne može svesti na carinsku, ekonomsku i političku stvarnost, ona se može pravo ostvariti tek kao duhovno jedinstvo, prožeto iskustvom o vjekovnoj baštini i izraženo novom sintezom na temelju vrednota našega vremena, na temelju nove i ma-

sovne svijesti o pravima čovjeka, o potrebi pravde u svijetu. Sinteza je Evropi to potrebna što ona danas više nije zatvoreni svijet, nego ima svoje mjesto u suvremenom svijetu, kojemu može pokazati da su krize ujedno prigoda i vrijeme ponovne izgradnje.

Ivan Pavao II. i duhovna sinteza

Sveti Benedikt i njegov jubilej bili su prigoda Ivanu Pavlu II. da u ime Katoličke crkve uputi svoj poziv za jedinstvo Evrope iznad blokova, da upozori na duhovno jedinstvo utemeljeno na evanđeoskoj poruci, koja rađa mirom. Papa je pozvao Evropu da se moralno i duhovno ujedini, da se unutar njezinih granica uspostavi trajna i iskrena sloga, uzajamno razumijevanje, red i mir među svim narodima. Prigodom otvorenja proslave u Montecassinu poslao je svečanom skupu svoju poruku u kojoj govori kako su benediktinci ostvarili »... jedinstvo naroda utemeljeno na zajedničkoj kršćanskoj vjeri onih naroda koji su povijesno, po tradiciji, po odgoju i karakteru bili u takvoj suprotnosti da su se često suprotstavljali u krvavim ratovima. Svi su se ti narodi, međutim, osjećali kršćanima, svi su vjerovali u Boga i bili su po vjeri sinovi istog Oca nebeskog i rimske Crkve...»Jedinstvo vjere i osjećaja, koje je temelj različitih razdoblja povijesti kasnog srednjeg vijeka, bilo je duhovno tkivo koje su ostvarili benediktinci...«¹¹

»To jedinstvo tema je i svrha moje poruke u ovom tako značajnom času kad su okupljeni predstavnici evropskih nacija u čast učitelja i oca njihovih naroda, koji su Crkvi jednako dragi. Dok se već više godina radi na tako hvale vrijednom, a zasad tek djelomičnom evropskom jedinstvu i dok su u tom smislu učinjeni već toliki pravni i institucionalni koraci, čime su probuđene tolike nade usred zainteresiranih nacija — drago mi je što mogu zaželjeti povratak i ponovo nalaženje onog moralnog i duhovnog jedinstva na kojemu je radio sveti Benedikt, da se ostvari trajna klima i iskrena sloga, uzajamno povjerenje, red i prema tome mir među svim narodima Evrope.«¹²

Da bi se ostvarilo to jedinstvo, moraju li se kršćani Evrope vratiti petnaest stoljeća natrag? — upitao se Papa u svojoj propovjedi koju je održao u Norci, rodnom mjestu Zaštitnika Evrope.

»Ne, ne mogu se vratiti natrag. Smisao života moraju ponovo naći u kontekstu našeg vremena. Drugačije nije moguće. Ne trebaju i ne mogu se vratiti natrag u vrijeme Benedikta, ali moraju ponovo naći smisao ljudske egzistencije po Benediktovu uzoru. Samo će tako živjeti za budućnost. Samo će tako raditi za budućnost. Samo će tako umrijeti u perspektivi vječnosti. Moj prethodnik Pavao VI. proglasio je svetog Benedikta iz Norcie Zaštitnikom Evrope, zato da bi u ovom smislu mogao pomoći Crkvi i nacijama Evrope.«¹³

¹¹ Usp. *Osservatore Romano*, 22. ožujka 1980.

¹² Isto.

¹³ Usp. *Osservatore Romano*, 24-25. ožujka 1980.

Pred okupljenim diplomatskim zborom i u ime Vatikana i njegove diplomacije iznio je u Montecassinu, 21. ožujka ove godine, niz zanimljivih misli i kardinal Agostino Casaroli, vatikanski državni tajnik, i to u času kad se međunarodna diplomacija našla u prilično složenoj krizi. I baš u tom času Vatikan je preko svoga predstavnika pozvao Evropu da se ujedini.

U govoru što ga je održao pred predstavnicima Istoka i Zapada kardinal Casaroli je rekao da je »naučavanje svetog Benedikta opće dobro«, ono pripada cijelome svijetu, makar je usred povijesnog konteksta našlo područje svoga djelovanja u Evropi. Primijetio je da na Evropi »leži teška odgovornost pred svijetom i u dobru i u zlu«. Iz Evrope je u dva navrata krenula iskra koja je zapalila sukobe svjetskih razmjera, iz nje dolaze misaoni pokreti koji su se proširili izvan njezinih granica. »U ovom vremenu novih i teških prijetnji . . . Evropa ima dužnost da postane izvanredni element ravnoteže i mira.« Mir, međutim, nije lagan, a sveti Benedikt govori nam da on pretpostavlja neke uvjete, prije svega pravdu, poštivanje neotuđivih prava čovjeka i svih nacija, jednakost i slobodu za svakog pojedinca. Mir je ugrožen »dok jači tlači i iskorištava slabijeg.«¹⁴

Proslava Benediktova jubileja nije bila prva prigoda Ivanu Pavlu II. da iznese svoje misli o Evropi i o njezinu jedinstvu. Pohodivši svoju domovinu Poljsku, Papa je jasno govorio o jedinstvu cijele Evrope i pritom naglasio da je Poljska sastavni dio Evrope, a lomni događaji ne mogu izbrisati povijesno i kulturno jedinstvo kontinenta. U govoru poljskim biskupima Papa kaže da Evropa mora i dalje tražiti svoje temeljno jedinstvo i nalaziti ga u kršćanstvu, koje se mora ponovno zauzeti u ostvarenju duhovnog ujedinjavanja Evrope. Polazeći u Poljsku, Sveti Otac je u razgovoru s novinarima spomenuo da razlike koje stvaraju strukture i režimi u pojedinim zemljama Evrope predstavljaju razlike koje se nalaze »iznad«. To nisu one bitne razlike koje su ukorijenjene »dolje«, gdje buja život naroda konkretnih ljudi, gdje živi čovjek koji je Ivanu Pavlu II. uvijek na prvome mjestu. Tim svojim putovanjem u Poljsku Papa je jasno upozorio svijet da Crkva nije euro-američka tvorevina, nego da je ona Crkva trećeg svijeta, Crkva Evrope i Crkva Slavena, te da duhovno jedinstvo Evrope obuhvaća i slavenske narode, koji isto tako imaju svoje mjesto i ulogu u njoj. Štoviše, iznad granica država i sistema upravo tim slavenskim zemljama ostaje kao bitni element jedinstva i veze s cijelom Evropom kršćanstvo, Katolička crkva. Papa je te misli iznio onom dijelu Evrope s čijih se strana već više puta čuo krik: »Umiremo za svoju domovinu i Evropu!« Taj je krik stoljećima dolazio i s naših strana, iako nije bio ni shvaćen ni cijenjen. Zato na žrtveniku jedinstva Evrope ima sigurno mnogo znanih i posve nepoznatih žrtava koje pozivaju na ozbiljnost, upozoravaju da se Evropa ne smije uljuljavati u rasprave o pseudoproblemima i na njima izgrađivati svoju pseudopovijest, nego da mora čitati znakove

---

¹⁴ Usp. *Osservatore Romano*, 22. ožujka 1980.

vremena i baviti se stvarnim problemima, koji danas muče svijet, svaki narod i svakog pojedinog čovjeka.

* * *

Prvi plamen jedinstva zapaljen je u Evropi vrlo davno. Nisu li prvi znakovi težnje za jedinstvom bili već jedinstvo, univerzalnost, ali i veliki pluralizam narodâ, civilizacijâ, i kulturâ koji postoje unutar rimskog carstva? Nije li u to davno vrijeme silom prilika ostvaren pluralizam unutar odmjerene univerzalnosti?

Misao o jedinstvu Evrope jasnije se počela razvijati nakon prvog, a onda i nakon drugog svjetskog rata. Kao i nekada nadahnjujući se na mislima svetog Benedikta, Crkva želi raditi za izgradnju nove Evrope i pomoći joj da se ne zatvori u suprotne blokove. Kršćanstvo i danas iznad sistema povezuje Evropu i njezine narode. Pokoncilsko kršćanstvo sa svojim jasnim idejama o poštivanju čovjeka u jedinstvu i u pluralizmu, bez težnje za izjednačenjem moglo bi i u ovo naše vrijeme značiti putokaz za evropski kontinent i za njegove narode.